

POSUDEK HABILITAČNÍ PRÁCE

PhDr. Petr Dytrt, Ph.D. „Modernita v otaznících. Tekutá modernita v textech Jeana Rouauda a Françoise Bona versus mýty moderní doby“, Brno, FF MU 2012, 244 s.

Existují různé způsoby, jak popisovat, třídit a hodnotit současnou francouzskou literaturu. Její důraz na individualitu a celková roztržitost příliš nepřejí tradiční literární historii ani zavedeným didaktickým kritériím, spočívajícím v řazení sledovaných děl ke konkrétním „školám“ či „směrům“. Dnešní francouzští teoretici se proto uchylují k taxonomiím vycházejícím z literárních žánrů (Bersani, Lecarme), zpracovávaných témat (Viat, Vercier), narativních technik dřívějších směrů, které jsou následně přebírány či odmítány (Brunel), pokud se nespokojují s pouhou juxtapozicí medailonů jednotlivých tvůrců (D'Ormesson), nebo si ve svých studiích prostě jen nevyřizují osobní účty s danými autory (Jourde).

Habilitand se ve své práci opřel o kritéria sociologická, což je dle mého soudu skvělá volba. Ať už budeme dnešní dobu nazývat „tekutou modernitou“ (Bauman), „postmodernem“ (Lyotard, který mimochodem dosti sporně zahrnuje do „post-industriální“ éry *en bloc* celou západní historii od roku 1950), „érou prázdnoty“ či, v opravené verzi, „hypermoderními časy“ (Lipovetsky, jehož český překlad se teprve připravuje), na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let dvacátého století na Západě skutečně dochází k jakémusi radikálnímu přeformulování společenských i individuálních hodnot. Jako by se „modernita“ začínala obracet sama proti sobě nebo přinejmenším proti některým ze svých původních postulátů. Navzdory problematičnosti celého fenoménu a ještě větším terminologickým obtížím, jež se k němu vážou, je opozice „moderní/postmoderní“ (témata, mentalita, způsoby psaní a uchopování skutečnosti) jedním z mála metodologických klíčů, které při posuzování současné tvorby dávají smysl a navíc umožňují i určitý „celostní“ pohled na věc.

Předložená habilitační práce má velmi jasné a logické členění: Úvodní teoretické pasáže věnované charakteristice modernity, zejména její „tekuté“ fáze definované Baumanem, a stručnému načrtnutí současného stavu francouzské literatury zabírají zhruba čtvrtinu textu. Zbytek je rovnoměrně rozložen mezi dvě případové studie (Jean Rouaud a François Bon) a závěr s obsáhlou bibliografií.

Petr Dytrt na četných citacích přesvědčivě dokládá, že Rouauda s Bonem nepojí jen časoprostorové souvislosti, tedy blízké roky narození a literární počátky v době postmoderního „obratu“ (Bon debutuje roku 1982, Rouaud o osm let později), navíc u Lindonova nakladatelství Minuit, tradičně spojovaného s Novým románem a jeho kritickou reflexí.

Světy obou spisovatelů vykazují řadu znaků typicky postmoderního ohlžení se za nedávno minulým obdobím „tuhé modernity“: Tápavě prováděná rodinná anamnéza v nich vítězí nad suverénní Historií s jejími „velkými vyprávěními“; chybí jakékoli „vyšší“ axiologické ukotvení či alespoň jednotící ideologie (i dělnický úděl se vymaňuje z tradičně marxistického obalu); spisovatelé se podobají fetišistickým sběračům nejrůznějších relikvií (fotografie, „mumifikované stroje“), jejichž prostřednictvím se snaží prostě jen „popsat, zachytit, pochopit“ minulost (Rouaud první a druhou světovou válku, Bon konec industriální společnosti), a to bez apriorních hodnotových soudů; jejich texty se navíc po slepé uličce Nového románu vracejí jakousi fragmentární oklikou zpět k člověku, subjektu, příběhu, přičemž stěžejním úkolem se jim stává buď hledání vlastní identity (Rouaud), nebo co nejuvěrnější zobrazování žité zkušenosti (Bon).

Z práce vyplývají i další zajímavá fakta, která mohou obohatit náš pohled na tekutou modernitu, a to zároveň apokalyptický i nesměle obrodný charakter studovaných textů. I když ani jeden z autorů není vysloveným Jeremiášem, oba mají sklony k lamentacím: Rouaud nad periodicky se opakujícími ranami osudu postihujícími jeho rodinu (vátky a náhlá úmrtí), Bon nad „delokalizacemi“, které původně neblahou továrnu (místo rutinní práce, úrazů a zmařených životů) proměňují v přízrak ještě o poznání beznadějnější (opuštěné industriální stopy v krajině). Oba autoři jsou fascinováni procesem „mizení“ starých světů a ve svých textech dávají promlouvat především lidem, kteří jsou na ten nový („postmoderní“) radikálně „neadaptovatelní“, pokud přímo nestaví památníky zapomenuté armádě mrtvých, kteří dnes trpělivě „čekají na okraji skladišť“ (s. 216).

Nicméně, jak habilitand dokládá v podrobných textových analýzách, tyto „nejasné zprávy o konci světa“ mají i jistý nadějnější protipól. Rouaud ani Bon sice nenabízejí žádná hotová řešení ani svá pozorování nehalí do žádných ideologických floskulí, nicméně u obou lze vypožorovat určité návody k přežití (*Rester vivant*, jak doporučuje slavný Houellebecqův text). Bon se ve svých divadelních hrách a tvůrčích dílnách vydává cestou jisté společenské „angažovanosti“, byť skromněji pojaté a sympaticky neokázalé oproti suverénní siláckosti někdejších Sartrových výroků. Rouaud se naopak symbolicky stahuje do rodinného kruhu, čímž vyvolává základní otázku, zda jeho přístup skutečně ústí v postmodernu

(charakteristickou vzestupem privátního a naopak postupným vyklíčením veřejného prostoru), nebo zda je naopak návratem ke zcela jiným hodnotám: Klíčová a notně patriarchální postava „velkého Josepha“, příběh „naší malé Marie“, jež kdysi obětovala své „ženství“ v naději na záchranu bratrova života, vypravěčova matka Anne, která po manželově smrti upadá do „agónie“ automatického polovědomí atd., to všechno jako by neodkazovalo k modernitě, ať „tuhé“ či „tekuté“, ale kamsi k *Písni o Rolandovi* nebo ještě hlouběji do historie.

K východiskům, metodologickému zpracování ani celkovému vyznění práce nemám žádné vážné výhrady, takže následující poznámky jsou jen drobnými doplněními či (zcela nedogmaticky myšlenými) návrhy, čeho se příště vyvarovat.

Přehledné shrnutí dějin tak složitého fenoménu, jakým je „modernita“, představuje svízelný úkol a člověk se jen těžko vyhýbá zjednodušujícím obecnostem. Které že to přesně byly ty doby, kdy „se všeobecně daří[lo] a kdy přítomnost netrp[ěla] nedostatkem sebedůvěry“ (s. 25)? Také o „průzračnost[i] pohledu, s nímž ještě na začátku 20. století bylo možno k otázkám subjektu přistupovat“ (s. 58), mám jisté pochybnosti. Dokonce bych řekla, že převážná většina francouzských dekadentů nejen nevnímala sebe sama jako „zřejmý, soudržný a slovy popsatelný celek“ (*Ibidem*), nýbrž že jejich texty vykazovaly skutečný rozpad subjektu, proti němuž se i ty nejodvážněji pojaté Bonovy (a zejména Rouaudovy!) postavy dnes jeví celkem tradičními a předvídatelnými.

Poněkud zkrátka v práci vyšel i několikrát zmiňovaný Michel Houellebecq. Chápu, že provokativní pózerství spjaté s veřejnými prezentacemi jeho osoby může akademické publikum právem iritovat, nicméně pořád jde o toho nejlepšího „praktika postmoderny“, jakého současná Francie má. Všechny Baumanem popisované rysy „tekuté modernity“ jsou v jeho románech i teoretických pracích vyjádřeny jakousi vtipnou zkratkou. Houellebecqův „plochý“ rukopis (*Plateforme* = forme plate) také lépe odpovídá postmodernímu požadavku „lehkosti“ a „nevázanosti“, než Bonovy mnohasetstránkové popisy postindustriální krajiny nebo Rouaudův (stejně těžkotonážní) rodinný sentiment.

S tím souvisí i moje poslední drobná výtky. Nejsm bezvýhradnou zastánkyní zlatého sorbonnského pravidla „čím blíže jsme dnešku, tím kritičtější tón si můžeme dovolit“, nicméně pokud už se autor rozhodl zkoumat současnou literaturu, proč nevyužívá vyšší míry svobody, která z takové volby vyplývá? Rouaud i Bon jsou bezpochyby úctyhodnými spisovateli a ve své vlasti (i jinde) prověřenými značkami, nicméně nejde o nedotknutelné „monstres sacrés“, u nichž by nebylo možné porovnat skvěle zvládnuté pasáže s těmi podstatně slabšími; rozlišit mezi originálními rysy daného romanopisce a jeho pasivní

poplatností starším vzorům; zhodnotit, do jaké míry se autorovi podařilo promítnout jím proklamovaný teoretický program do konkrétních textů atd. Od slibného akademika postmoderní doby bych očekávala méně „pietní“ přístup ke zkoumaným objektům.

Studie Petra Dytrta není jen prvním „pokusem o přiblížení Jeana Rouauda a Françoise Bona českému čtenáři“, ale, pokud se nemýlím, vůbec první habilitační prací věnovanou francouzské literatuře po roce 1980. Jistě se stane vítaným zdrojem informací pro studenty i další zájemce o problematiku jednotlivých fází modernity, která je v dnešní době hojně diskutována.

Autorovi se navíc podařilo nalézt vhodnou rovnováhu mezi textovými pasážemi, bez nichž by jakékoli literární rozborby pozbyly věrohodnosti, a primárně sociologickým zaměřením práce, které čtenářovo tázání vhodně směřuje k širšímu kontextu: Pohledy na obě světové války ani definice postmoderny nejsou ve Francii a v Čechách vždy stejné, nehledě na to, že chronologicky posledně studovaný jev, tedy „delokalizace“ výrobních závodů ve prospěch zemí s levnější pracovní silou, naše území začíná ve velké míře postihovat až teď, s mnohaletým zpožděním oproti západní Evropě. Totéž ostatně platí i o postupném zaplavování Česka Augéovými „ne-místy“, tedy anonymními prostory určenými ke konzumaci či chvatnému přemísťování, nikoli k dlouhodobému zabydlování.

Předložená studie tedy bezpochyby může svým dílem přispět k oné celospolečenské debatě o směřování naší civilizace, která by znovu „zalidnila“ opuštěný veřejný prostor a po níž Zygmunt Bauman ve své knize tak intenzivně volá.

Habilitační práce Petra Dytrta **splňuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v daném oboru** a proto ji rozhodně **doporučuji k dalšímu řízení.**

V Praze dne 4. března 2013

Doc. PhDr. Eva Voldřichová Beránková, Ph.D.
Ústav románských studií
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze